

Uhićenje i pravo na pristup odvjetniku: Analiza prakse Europskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda Republike Hrvatske

Svetac, Anamarija

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of
Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:027294>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

REPUBLIKA HRVATSKA
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET

Student:

Anamarija Svetac

DIPLOMSKI RAD

UHIĆENJE I PRAVO NA PRISTUP ODVJETNIKU: ANALIZA PRAKSE EUROPSKOG
SUDA ZA LJUDSKA PRAVA I USTAVNOG SUDA REPUBLIKE HRVATSKE

Kolegij:

Kazneno procesno pravo

Mentor:

Izv. prof. dr. sc. Zoran Burić

Zagreb, 2024.

Izjava o izvornosti

Ja, Anamarija Svetac, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Anamarija Svetac

SAŽETAK

Ovaj diplomski rad bavi se pravom na pristup odvjetniku kao jednim od temeljnih ljudskih prava i ključnih elemenata zaštite prava uhićenika u kaznenom postupku. Analizirano je kako je to pravo uređeno u hrvatskom zakonodavstvu i međunarodnom pravu, uz poseban osvrt na praksu Europskog suda za ljudska prava (ESLJP) i Ustavnog suda Republike Hrvatske. Prikazana je važnost stručne pravne pomoći branitelja uhićenim osobama radi osiguranja pravičnog kaznenog postupka i očuvanja jednakosti oružja između obrane i optužbe. Analizom nekoliko presuda prikazano je kako se pravo na odvjetnika uhićenika razvijalo posljednjih 20-ak godina te koji su pravni standardi postavljeni judikaturom ESLJP-a. Nadalje, obrađene su i presude ESLJP-a kojima je Republika Hrvatska osuđena za povredu prava na branitelja prilikom ispitivanja pred policijom uhićenika. Posljednjim djelom rada prikazana je primjena prakse ESLJP-a u presudama Ustavnog suda Republike Hrvatske.

Ključne riječi: uhićenje, pravo na pristup odvjetniku, temeljna ljudska prava, minimalna prava obrane, vrste obrane u kaznenom postupku, doktrina Salduz, Europski sud za ljudska prava, Ustavni sud Republike Hrvatske

SUMMARY

This master thesis addresses the right of access to legal counsel as one of the fundamental human rights and a key element in protection of the rights of detainees in criminal proceedings. It examines how this right is regulated within Croatian legislation and international law, with particular emphasis on the case law of the European Court of Human Rights (ECtHR) and the Constitutional Court of the Republic of Croatia. The importance of providing professional legal assistance to detainees is highlighted as essential for ensuring a fair criminal trial and maintaining the equality of arms between the defense and the prosecution. Through the analysis of several rulings, the development of the detainees' right to counsel over the past 20 years is presented, along with the legal standards established by ECtHR jurisprudence. Furthermore, the judgments of the ECtHR in which the Republic of Croatia was found in violation of the right to legal counsel during police questioning of detainees are also discussed. The final part of the paper illustrates the application of ECtHR case law in the rulings of the Constitutional Court of the Republic of Croatia.

Keywords: arrest, right of access to a lawyer, fundamental human rights, minimum rights of the defense, types of defense in criminal proceedings, Salduz doctrine, European Court of Human Rights, Constitutional Court of the Republic of Croatia

SADRŽAJ:

1.	UVOD.....	1
2.	UHIĆENJE.....	2
3.	PRAVO NA PRISTUP ODVJETNIKU.....	3
3.1.	Međunarodnopravno uređenje.....	4
3.1.1.	<i>Europska konvencija</i>	5
3.1.2.	<i>Direktiva o pravu na pristup odvjetniku</i>	7
3.2.	Unutarnje uređenje u Republici Hrvatskoj.....	7
4.	VRSTE OBRANE U KAZNENOM POSTUPKU	9
4.1.	Prava i dužnosti branitelja.....	11
5.	PRAKSA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA	12
5.1.	Razvoj prakse.....	13
5.1.1.	<i>Salduz doktrina</i>	13
5.1.2.	<i>Ograničenje prava na pristup branitelju</i>	14
5.1.3.	<i>Predmet Simeonovi protiv Bugarske</i>	16
5.1.4.	<i>Predmet Beuze protiv Belgije</i>	17
5.2.	Praksa u odnosu na Republiku Hrvatsku.....	18
5.2.1.	<i>Predmet Mađer protiv Hrvatske</i>	18
5.2.2.	<i>Predmet Šebalj protiv Hrvatske</i>	19
5.2.3.	<i>Predmet Dvorski protiv Hrvatske</i>	20
5.2.4.	<i>Predmeti G. Kovačević protiv Hrvatske i Sršen protiv Hrvatske</i>	22
6.	PRAKSA USTAVNOG SUDA REPUBLIKE HRVATSKE.....	23
6.1.	Predmet Grobenski.....	25
7.	ZAKLJUČAK	27
8.	LITERATURA.....	28

1. UVOD

Uhićenje kao postupak koji ograničava jedno od temeljnih ljudskih prava, pravo na osobnu slobodu osobe, predstavlja ozbiljan intervencijski akt države, stoga je potrebno osigurati učinkovite instrumente zaštite prava uhićenih osoba. Pravo na pristup odvjetniku neophodno je zajamčiti uhićeniku da bi mu odvjetnik svojim stručnim znanjem i sposobnostima osigurao efikasnu zaštitu pred represivnim tijelima državne vlasti.

Načelo pravičnog postupka pred kaznenim sudom kao stožerno načelo kaznenog procesnog prava univerzalno je prihvaćeno u suvremenim pravnim sustavima diljem svijeta. Tijekom cijelog kaznenog postupka glavni je cilj osigurati njegovu pravičnost i jednakost oružja stranaka. O važnosti tog načela govori i činjenica da je propisano odmah u prvom članku Zakona o kaznenom postupku¹ (dalje u tekstu: ZKP) koji naglašava da nitko nedužan ne bude osuđen, a da se počinitelju kaznenog djela izrekne kazna na temelju zakonito provedenog postupka. Posebni element pojma pravičnog postupka je pravo na stručnu pomoć branitelja kojim se nastoji izravnati položaj obrane i optužbe u postupku pred sudom. Načelo pravičnog postupka i svi njegovi elementi zajamčeni su najvažnijim međunarodnim dokumentima, a Europski sud za ljudska prava (dalje u tekstu: ESLJP) ima presudnu ulogu ne samo u tumačenju tog prava, već i njegovom kontinuiranom razvoju i proširenju.

Ovaj diplomski rad podijeljen je na pet cjelina s ciljem da se prikaže sustavni razvitak uhićenikova prava na branitelja s posebnim naglaskom na bogatu praksu ESLJP-a i primjenu te prakse od strane Ustavnog suda Republike Hrvatske. Za početak definirano je uhićenje te prikazano na koji način je uređeno u hrvatskom zakonodavstvu. Nadalje, važnost prava na pristup odvjetniku objašnjena je kroz uređenje u međunarodnom pravu, a potom i u hrvatskom pravnom sustavu. Treći dio rada bavi se podjelom obrane okrivljenika u kaznenom postupku te pravima i dužnostima branitelja. Četvrti, a ujedno i najveći dio rada posvećen je analizi prakse ESLJP. Uvodno su prikazani pravni standardi razvijeni u judikaturi ESLJP-a, a potom i primjena tih standarda u tri presude kojima je osuđena Republika Hrvatska za povredu uhićenikova prava na pristup odvjetniku. Analizirane su i dvije recentnije presude u odnosu na Republiku Hrvatsku u kojima se raspravljalo o pravu na branitelja. U posljednjem dijelu rada obrađene su presude Ustavnog suda Republike Hrvatske.

¹ Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 80/22, 36/24.

2. UHIĆENJE

Uhićenje je oduzimanje osobne slobode građana, koje na propisani način poduzimaju tijela državne vlasti radi pravno određenih ciljeva.² Mjera je procesne prisile, ali ipak se razlikuje od pritvora i istražnog zatvora po svojoj kratkoći i činjenici da ne predstavlja zatvaranje, naime, to je trenutčan čin, koji za sobom može, ali ne mora, povući pritvaranje.³

Budući da uhićenje zadire u temeljno ljudsko pravo na osobnu slobodu, regulirano je Ustavom Republike Hrvatske, koji propisuje: „Nitko ne može biti uhićen ili pritvoren bez pismenog, sudbenog i na zakonu utemeljenog naloga. Takav nalog mora biti pročitao i uručen uhićeniku prilikom oduzimanja slobode.“⁴ Ustav dodatno precizira kada i na koji način policija može uhititi osobu bez sudbenog naloga te da se svaka osoba koja je uhićena ima pravo žaliti sudu, koji će bez odgode odlučiti o zakonitosti lišenja slobode.⁵ Na uhićenje se primjenjuju posebne zakonske odredbe izvedene iz načela razmjernosti. Po njima sredstva prisile smiju biti uporabljena radi zaštite života ljudi, svladavanja otpora, sprječavanja bijega, odbijanja napada i otklanjanja opasnosti, ako je vjerojatno da se mjerama upozorenja i naredbi neće postići cilj, a pritom, policijski službenik mora uvijek uporabiti najblaže sredstvo prisile kojim se postiže cilj.⁶

ZKP-om su detaljno propisana pravila za uhićenje i formalne pretpostavke za provođenje istog. Na početku ZKP-a citirana je odredba članka 25. Ustava Republike Hrvatske da se sa svakim uhićenikom i okrivljenikom mora postupati čovječno i poštivati njegovo dostojanstvo. Prilikom uhićenja, policija mora uhićeniku odmah predati pisanu pouku o pravima koja među ostalim sadrži obavijest o razlozima uhićenja i osnovama sumnje, pravu na uskratu iskaza, pravu na branitelja po vlastitom izboru ili na branitelja po službenoj dužnosti postavljenog s liste dežurnih branitelja.⁷ Nakon predaje pouke o pravima, policija mora pitati uhićenika je li razumio pouku o pravima te, ako je potrebno, poučiti ga o njegovim pravima.⁸ Iznimno je bitno da je uhićenik odmah upoznat sa svojim pravom na branitelja s obzirom da se prilikom oduzimanja slobode osoba uglavnom nalazi u prilično ranjivom položaju, često bez ikakvog

² Krapac, Davor i suradnici, Kazneno procesno pravo, Institucije, knjiga I., VIII. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje; Narodne novine, 2020., str. 364.

³ *Ibid.*, str. 364.

⁴ Ustav Republike Hrvatske, NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14, čl. 24., st. 1.

⁵ Čl. 24., st. 2. i 3. Ustava Republike Hrvatske.

⁶ Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, NN 76/09, 92/14, 70/19, Čl. 82. st.1., čl. 83. st. 2.

⁷ Čl. 108.-a ZKP-a.

⁸ Čl. 108. st. 6. ZKP-a.

pravnog znanja i upravo tada pomoć odvjetnika može biti presudna za cijeli kasniji razvoj kaznenog postupka prema toj osobi.

Ograničenja prava na pristup branitelju uhićenika moguće je samo u iznimnim situacijama po nalogu državnog odvjetnika. Ako postoji hitna potreba da se otklone ozbiljne i teške posljedice za život, slobodu, tjelesni integritet osobe ili otklanjanje opasnosti da će se sakriti ili uništiti dokazi moguće je odgoditi obavještanje branitelja, ali samo dok za to postoje razlozi, a najdulje 12 sati nakon uhićenja.⁹ Za vrijeme odgode uhićenika se može ispitati samo o okolnostima koje su dovele do odgode obavještanja.¹⁰

3. PRAVO NA PRISTUP ODVJETNIKU

Pravo na pristup odvjetniku jedno je od temeljnih ljudskih prava i konstitutivni element pravičnog kaznenog postupka. Kao takvo zajamčeno je glavnim međunarodnim dokumentima o pravima čovjeka te odredbama Ustava Republike Hrvatske.

„Branitelj je procesni pomoćnik okrivljenika koji svojim pravnim znanjem i procesnom vještinom pomaže okrivljeniku u pronalaženju i utvrđivanju činjenica u njegovu korist, primjeni propisa koji su za okrivljenika najpovoljniji te korištenju procesnih prava.“¹¹ Pružanje pravne pomoći je javna funkcija koju u Republici Hrvatskoj obavljaju odvjetnici upisani u imenik odvjetnika kod Hrvatske odvjetničke komore.

Pravo na stručnu pomoć branitelja uklanja početnu nejednakost između države i okrivljenika u kaznenom postupku te pomažući ostvarivanje funkcije okrivljenikove obrane, oslobađa sud potrebe da se brine o toj funkciji pa tako doprinosi nepristranosti suda.¹² „Stoga se to pravo u tijeku postupka ne može ničim ograničiti, a građaninu mora u punom opsegu pripasti, već i prije formalnog započinjanja kaznenog postupka.“¹³

Brzi pristup odvjetniku važna je protuteža ranjivosti osumnjičenika u policijskom pritvoru, temeljna je zaštita osumnjičenika od strane policijske prisile i zlostavljanja te pomaže u sprječavanju pogrešne primjene prava i ostvarivanju jednakosti stranaka u postupku.¹⁴

⁹ Čl. 108.-b, st. 1. ZKP-a.

¹⁰ Čl. 108.-b, st. 3. ZKP-a.

¹¹ Krapac, D., *op.cit.* u bilj. 2, str. 239.

¹² Krapac, D., *op.cit.* u bilj. 2, str. 175.

¹³ *Ibid.*

¹⁴ Salduz protiv Turske, zahtjev br. 36391/02, presuda od 27.11.2008. ; Vodič kroz članak 6. Konvencije – Pravo na pošteno suđenje (kazneni aspekt), Vijeće Europe, Europski sud za ljudska prava, 2014., str. 79.

ESLJP u predmetu Dubois protiv Francuske¹⁵ ističe da pravo na pristup odvjetniku nastaje ne samo kada je osoba pritvorena ili ju ispituje policija već i u slučajevima kada osoba nije lišena slobode, ali je pozvana u policiju na ispitivanje pod sumnjom u njegovu umiješanost u kazneno djelo. Dodatno, to pravo može biti relevantno i tijekom postupovnih radnji, kao što su postupci identifikacije ili rekonstrukcije događaja, očevid na licu mjesta kao i pretrage i zapljene.¹⁶

3.1.Međunarodnopravno uređenje

Republika Hrvatska kao članica mnogih istaknutih međunarodnih organizacija poput Ujedinjenih naroda, Vijeća Europe, Europske unije potpisnica je svih njihovih najvažnijih dokumenata o zaštiti ljudskih prava.

Pravo na pristup odvjetniku u sklopu prava na pravično suđenje zajamčeno je možda i najvažnijim međunarodnim dokumentom o ljudskim pravima donesenim o sklopu Vijeća Europe 1950. godine u Rimu, Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda¹⁷ (dalje u tekstu: Europska Konvencija). Posebnost i važnost Europske konvencije ističe se u osnivanju Europskog suda za ljudska prava sa sjedištem u Strasbourgu kao nadzornog mehanizma kontrole države u osiguranju provedbe konvencijskih prava. ESLJP odlučuje o tužbama pojedinca, skupine pojedinaca, nevladinih organizacija protiv države zbog kršenja prava zajamčenih konvencijom. Upravo bogata praksa ESLJP-a ima bitnu ulogu u tumačenju prava na pristup branitelju pa čak i proširenju dosega tog prava na najranije faze kaznenog postupka.¹⁸

Ujedinjeni narodi (dalje u tekstu: UN) od svog osnutka aktivno rade na promicanju zaštite ljudskih prava, 1948. godine donose jedan od prvih globalno prihvaćenih dokumenata (iako neobvezujući za države) u području zaštite ljudskih prava i preteču svim ostalim kasnije donesenim, Opću deklaraciju o ljudskim pravima.¹⁹ Dvadesetak godina nakon UN donosi Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima²⁰ (dalje u tekstu: Pakt) te Međunarodni

¹⁵ Dubois protiv Francuske, zahtjev br. 52833/19, presuda od 28.04.2022. ; Vodič kroz članak 6. Konvencije – Pravo na pošteno suđenje (kazneni aspekt), Vijeće Europe, Europski sud za ljudska prava, 2014., str. 77.

¹⁶ Vodič kroz članak 6. Konvencije – Pravo na pošteno suđenje (kazneni aspekt), Vijeće Europe, Europski sud za ljudska prava, 2014., str. 77.

¹⁷ Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine-Međunarodni ugovori br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10.

¹⁸ „Salduz doktrina“ o kojoj će kasnije u radu biti više riječi.

¹⁹ Opća deklaracija o ljudskim pravima, usvojena i proglašena od Opće skupštine Rezolucijom 217 A (III) 10. prosinca 1948. godine.

²⁰ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, usvojen na Općoj skupštini Ujedinjenih Naroda, 16. prosinca 1966. godine (rezolucija br. 2200 A/XXI/), stupio na snagu 23. ožujka.1976. godine.

pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima²¹ s ciljem da se načela iz Opće deklaracije o ljudskim pravima detaljnije razrade i pretvore u pravne obveze država. Prvim spomenutim paktom okrivljeniku su između ostalih zajamčena prava na odgovarajuće vrijeme za pripremu obrane, da mu se sudi u njegovoj prisutnosti, da se brani sam ili uz pomoć branitelja po svom izboru i da ga se ako nema svog branitelja uputi u pravo na njegov izbor.²² Paktom je osnovan i Odbor za prava čovjeka, nadzorno tijelo koje prima izvještaje država stranaka o mjerama poduzetim radi ispunjenja obveza iz pakta te daje komentare i preporuke državama na podnesene izvještaje.²³

Pristupom u članstvo u Europsku uniju, 2013. godine, Republika Hrvatska obvezala se na mnoge promjene u svom zakonodavstvu. Za razliku od uredbi koje su izravno primjenjive za sve članice, direktive su obvezujuće samo u odnosu na ciljeve koje trebaju ostvariti, a članicama je ostavljena sloboda na koji način će ih implementirati u svoje zakonodavstvo. Na razini Europske unije neprestano se radi na pomicanju granice prava na branitelja i ujednačavanju minimalnih standarda prava obrane koja moraju biti zajamčena okrivljeniku. Bitan dokument za istaknuti je Direktiva o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhiđenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima²⁴ (dalje u tekstu: Direktiva o pravu na pristup odvjetniku). Direktiva o pravu na pristup odvjetniku prihvaća temeljne standarde ostvarivanja prava na branitelja postavljene u judikaturi ESLJP-a, ali u nekim dijelovima ih i znatno proširuje.²⁵

3.1.1. Europska konvencija

Pravo na pošteno suđenje propisano člankom 6. Europske konvencije uređuje minimum postupovnih garancija prema okrivljeniku u kaznenom postupku. Ta prava se nazivaju minimalna jer predstavljaju donji prag jamstava zaštite okrivljenika u sporu s organima države, ako bi se taj prag snizio ne bi više bilo ni približne ravnoteže između okrivljenika i državnog

²¹ Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima, usvojen na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda, 16. prosinca 1966. godine (rezolucija br. 2200 A/XXI), stupio na snagu 3. siječnja 1976. godine.

²² *Op.cit.* u bilj. 20, čl. 14. st. 3.

²³ *Ibid.*, čl. 40.

²⁴ Direktiva 2013/48/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhiđenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima, Službeni list Europske unije L 249/1-12 od 6. studenog 2013. godine.

²⁵ Ivičević Karas, Elizabeta, *Pomicanje granica prava na branitelja pod utjecajem europskog kaznenog prava*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol.22, broj 2/2015., str. 357.

represivnog aparata.²⁶ Koliko je bitno pravo pošteno suđenje govori i činjenica da se u Europskoj konvenciji navodi odmah nakon prava na život, zabrane mučenja, zabrane ropstva te prava na sigurnost i slobodu.²⁷ Posebna jamstva okrivljenikove obrane obuhvaćena odredbom članka 6. stavka 3. Europske konvencije su sljedeća: svatko optužen za kazneno djelo ima pravo da u najkraćem roku bude obaviješten potanko i na jeziku koji razumije o prirodi i razlozima optužbe koja se podiže protiv njega; da ima odgovarajuće vrijeme i mogućnost za pripremu obrane; da se brani sam ili uz branitelja po vlastitom izboru, a ako nema dovoljno sredstava platiti branitelja, ima pravo na besplatnog branitelja, kada to nalažu interesi pravde; da ispituje ili dade ispitivati svjedoke optužbe i da se osigura prisustvo i ispitivanje svjedoka obrane pod istima uvjetima kao i svjedoka optužbe; besplatnu pomoć tumača ako ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava na sudu.²⁸

U predmetu *Beuze protiv Belgije*²⁹ ESLJP je razjasnio sadržaj prava na pristup odvjetniku, razlikovao je sljedeće dvije minimalne pretpostavke: pravo na kontakt i savjetovanje s odvjetnikom prije obavijesnog razgovora, što uključuje pravo davanja povjerljivih uputa odvjetniku i fizičku prisutnost odvjetnika na prvom obavijesnom razgovoru s policijom i svakom daljnjem ispitivanju tijekom predraspravnog postupka.³⁰ Također, sud je naglasio da pravo na pomoć odvjetnika zahtijeva da odvjetniku bude omogućeno da aktivno pomaže osumnjičeniku za vrijeme ispitivanja od strane policije i da se umiješa ako je to potrebno.³¹

U istom predmetu ESLJP je objasnio ciljeve kojima teži pravo na pristup odvjetniku, a to su: sprječavanje pogrešne primjene prava i, prije svega, ispunjenje ciljeva iz članka 6., osobito jednakosti stranaka u postupku između istražnih tijela ili tijela kaznenog progona i optuženika, protutežu ranjivosti osumnjičenika u policijskom pritvoru, osiguranju poštovanja prava optuženika da ne inkriminira sam sebe i prava da se brani šutnjom.³²

²⁶ Krapac, D., *op.cit.* u bilj. 2, str. 173.

²⁷ Verović, Josipa, *Pretjerani pravni formalizam kao povreda prava na pošteno suđenje*, portal Ius-info, 2022., dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/strucni-clanci/prethran-pravni-formalizam-kao-povreda-prava-na-posteno-sudenje>.

²⁸ Čl. 6. st. 3. Europske konvencije.

²⁹ *Beuze protiv Belgije*, zahtjev br. 71409/10, presuda od 9.11.2018. godine.

³⁰ *Beuze protiv Belgije*, zahtjev br. 71409/10, presuda od 9.11.2018. godine., vodič kroz članak 6. Konvencije – Pravo na pošteno suđenje (kazneni aspekt), Vijeće Europe, Europski sud za ljudska prava, 2014., str. 77.

³¹ *Ibid.*

³² *Ibid.*

3.1.2. Direktiva o pravu na pristup odvjetniku

Direktiva o pravu na pristup odvjetniku donesena 2013. godine preuzima temeljne odredbe iz Europske konvencije i prakse ESLJP-a, ali je značajna po tom što širi doseg prava na branitelja u najranije faze kaznenog postupka. Direktiva o pravu na pristup odvjetniku pravo na branitelja jamči ne samo svakom uhićeniku od trenutka uhićenja nego i svakom osumnjičeniku prije ispitivanja, uključujući i ispitivanje od strane policije, bez obzira na to je li lišen slobode.³³ Vrlo je bitno uređenje najranije faze postupka jer upravo tada dolazi do dokaza, bilo u formalnom ili spoznajnom smislu, koji će usmjeriti tijek kaznenog postupka, ali u konačnici većinom omogućiti rješavanje predmeta i donošenje osuđujuće presude.³⁴

Direktiva u pravu na pristup odvjetniku člankom 2. definira područje primjene. Primjenjuje se na osumnjičenike od trenutka kada su ih nadležna tijela obavijestila, putem službene obavijesti ili na drugi način, da su osumnjičeni za počinjenje kaznenog djela, neovisno o tom je li im oduzeta sloboda.³⁵ Također, primjenjuje se i na osobe koje nisu osumnjičeni, a koje tijekom ispitivanja policije ili drugog tijela odgovornog za provedbu zakona, postanu osumnjičenicima ili optuženim osobama.³⁶ Dakle, propisano je, u skladu s praksom ESLJP-a, prema kojoj i osoba koja se ispituje kao svjedok, a zapravo je osumnjičenik, ima pravo na branitelja pri tom ispitivanju, jer nije relevantna formalna klasifikacija procesne uloge te osobe, nego stvarno svojstvo u kojem sudjeluje u postupku.³⁷ Člankom 3. Direktive o pravu na pristup odvjetniku osumnjičeniku je zajamčeno pravo na branitelja bez nepotrebnog odlaganja odmah prilikom uhićenja to jest nakon oduzimanja slobode.³⁸ Zaključno, najveća novina koju je Direktiva o pravu na pristup odvjetniku donijela u hrvatsko zakonodavstvo je formaliziranje svakog ispitivanja osumnjičenika od strane policije.

3.2. Unutarnje uređenje u Republici Hrvatskoj

Pravo na pristup odvjetniku zajamčeno je Ustavom Republike Hrvatske kao temeljnim državnim aktom, a sam sadržaj odredbi Ustava pisan je po uzoru na članak 6. Europske konvencije.

³³ Ivičević Karas, E., *op.cit.* u bilj. 25, str. 357.

³⁴ *Ibid.*, str. 362.

³⁵ *Op.cit.* u bilj. 24, čl. 2. st. 1.

³⁶ *Ibid.*

³⁷ Ivičević Karas, E., *op.cit.* u bilj. 25, str. 364.

³⁸ *Op.cit.* u bilj. 24, čl. 3.

Članak 29. Ustava propisuje „u slučaju sumnje ili optužbe zbog kažnjivog djela osumnjičenik, optuženik ili okrivljenik ima sljedeća prava: da u najkraćem roku bude obaviješten potanko i na jeziku koji razumije o naravi i razlozima optužbe koja se diže protiv njega i dokazima koji ga terete; da ima odgovarajuće vrijeme i mogućnost za pripremu obrane; na branitelja i nesmetano uspostavljanje veze s braniteljem i s tim pravom mora biti upoznat; da se brani sam ili uz branitelja po vlastitom izboru, a ako nema dovoljno sredstava da plati branitelja, ima pravo na besplatnog branitelja pod uvjetima propisanim zakonom; da mu se sudi u njegovoj nazočnosti ukoliko je dostupan sudu; da ispituje ili daje ispitivati svjedoke optužbe i da zahtijeva da se osigura nazočnost i ispitivanje svjedoka obrane pod istim uvjetima kao i svjedoka optužbe; na besplatnu pravnu pomoć tumača ako ne razumije ili ne govori jezik koji se upotrebljava na sudu.,³⁹

Članak 208.a ZKP-a pisan je po uzoru na Direktivu o pravu na pristup odvjetniku, a njime je detaljno propisano postupanje s osumnjičenikom prilikom prvog ispitivanja pred policijom. Već u pozivu osumnjičeniku, dakle puno prije početka samog ispitivanja, mora ga se obavijestiti za što ga se sumnjiči i poučiti ga o pravima koja mu pripadaju, a jedno od njih je i pravo na branitelja. Osumnjičenik koji se odazvao pozivu ili je prisilno doveden, ima pravo odbiti iskazivati i u tome slučaju ga je policija dužna odmah pustiti te ga se ne može ponovo pozivati ni prisilno dovoditi zbog istog razloga.⁴⁰ Ako osumnjičenik izjavi da ne želi uzeti branitelja, policija je dužna upoznati ga na jednostavan i razumljiv način sa značenjem prava na branitelja i posljedicama odricanja od istog, a ako i nakon toga osumnjičenik ne želi branitelja, može se nastaviti bez istog, osim ako je zakonom propisana obvezna obrana.⁴¹ Vrlo je bitno da odricanje od prava na branitelja mora biti izričito, nedvosmisleno i dano u pisanom obliku.⁴²

Osumnjičeniku koji izjavi da želi uzeti branitelja omogućit će se da uzme branitelja i tu svrhu zastati s ispitivanjem do dolaska branitelja, a najkasnije tri sata od kada je osumnjičenik izjavio da želi uzeti branitelja.⁴³ Ako osumnjičenik ne izabere branitelja ili branitelj kojeg želi ne može doći, omogućit će mu se da uzme branitelja s liste dežurnih odvjetnika Hrvatske odvjetničke komore.⁴⁴ Dakle, ako okrivljenik zatraži branitelja, apsolutno se ne može započeti ispitivanje

³⁹ Čl. 29. Ustava Republike Hrvatske.

⁴⁰ Čl. 208.-a, st. 1. i 9. ZKP-a.

⁴¹ Čl. 208.-a, st. 4. ZKP-a.

⁴² Čl. 65. st. 2. ZKP-a.

⁴³ Čl. 208.-a, st. 5. ZKP-a.

⁴⁴ Čl. 208.-a, st. 5. ZKP-a.

bez njegova prisustva, u protivnom bi to bila povreda Ustavom zajamčenog prava na branitelja i rezultirala bi iskazom osumnjičenika kao nezakonitim dokazom.

Do donošenja novog Zakona o kaznenom postupku 2008. godine, prilikom ispitivanja pred policijom ili sudcem istrage se koristio samo klasični zapisnik. Postojali su mnogi nedostaci takvog tipa zapisnika, teško je vidjeti kako je ispitivač došao do iskaza, nije uvijek moguća učinkovita kontrola poduzete radnje, a mogu se dogoditi i ljudske pogreške u sastavljanju ili datiranju zapisnika.⁴⁵ Na te nedostatke ukazale su i dvije presude ESLJP-a iz 2011. godine kojima je osuđena Republika Hrvatska. Trenutno važećim ZKP-om propisano je audio-vizualno snimanje svakog ispitivanja, snimkom se mora zabilježiti ne samo ispitivanje, već i pouka o pravima te sve prethodno navedene izjave osumnjičenika o izboru ili odricanju od prava na branitelja. Audio-vizualno snimanje ispitivanja okrivljenika predstavlja snažno jamstvo osiguranja poštivanja prava obrane i dobre kvalitete radnje, a pruža i mogućnost naknadne učinkovite kontrole poštivanja procesne forme.⁴⁶

Također, vrlo jasno je propisano da se obavijesni razgovori mogu provoditi isključivo s građanima. Ako se odnosu na osobu s kojom policija obavlja obavijesni razgovor tijekom tog razgovora pojavi sumnja da je počinila ili sudjelovala u počinjenju kaznenog djela, prekinut će se prikupljanje obavijesti i tu osobu će se nastaviti ispitivati po pravilima o ispitivanju osumnjičenika.⁴⁷

4. VRSTE OBRANE U KAZNENOM POSTUPKU

Obrana okrivljenika u kaznenom postupku dijeli se na materijalnu i formalnu. Materijalna obrana je pravo okrivljenika da se brani sam u postupku koji se vodi protiv njega, a formalna je pravo na obranu uz stručnu pomoć branitelja. Formalna obrana se dodatno može podijeliti na tri vrste, a to su fakultativna formalna obrana, obvezna formalna obrana i formalna obrana siromašnih okrivljenika.⁴⁸

Fakultativna obrana znači da okrivljenik može ili ne mora uzeti branitelja po svojoj volji. Za branitelja se može uzeti samo odvjetnik, a odvjetnika, u postupku pred općinskim sudovima za kaznena djela za koja je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do pet godine, može zamijeniti odvjetnički vježbenik s položenim pravosudnim ispitom.⁴⁹ Pred županijskim sudom

⁴⁵ Čl. 208.-a, st. 6. ZKP-a.

⁴⁶ Ivičević Karas, E., *op.cit.* u bilj. 25, str. 379.

⁴⁷ Čl. 208. st. 5. ZKP-a.

⁴⁸ Krapac, D., *op.cit.* u bilj. 2, str. 242.

⁴⁹ Čl. 65. st. 4. ZKP-a.

branitelj može biti samo odvjetnik, a u postupku za kazneno djelo za koje je propisana kazna dugotrajnog zatvora branitelj po službenoj dužnosti ili na teret proračunskih sredstava može biti samo odvjetnik s najmanje osam godina prakse.⁵⁰ Okrivljenik može imati najviše tri branitelja, iako se smatra da je obrana osigurana kad u postupku sudjeluje samo jedan od branitelja.⁵¹ Odvjetnik se za branitelja uzima na temelju punomoći koja se može dati pisano ili usmeno za zapisnik pred sudom ili tijelom koje vodi postupak.

Obvezna obrana je predviđena u točno određenim zakonom propisanim slučajevima kada će sud, ukoliko okrivljenik nije sam uzeo branitelja, imenovati branitelja po službenoj dužnosti.⁵² Postavljanje branitelja od strane suda je uvijek supsidijarnog karaktera, dakle samo ako okrivljenik sam ne izabere branitelja, a nalazi se u posebno osjetljivom položaju zbog određenih činjeničnih ili pravnih okolnosti slučaja. Člankom 66. ZKP-a propisano je u kojim slučajevima i od točno kojeg stadija postupka okrivljenik mora imati branitelja, a neki od njih su: ako se nije sposoban braniti sam, ako mu je određen pritvor ili istražni zatvor, ako mu se sudi za kaznena djela iz nadležnosti županijskog suda ili za kaznena djela s propisanom kaznom zatvora od deset godina ili težom.⁵³ Branitelja po službenoj dužnosti okrivljenik može bilo kada tijekom postupka zamijeniti braniteljem po vlastitom izboru.

Kad obrana nije obvezna okrivljeniku se može, ako složenost, težina ili posebne okolnosti predmeta to opravdavaju, na njegov zahtjev postaviti branitelj na teret proračunskih sredstava ako učini vjerojatnim da prema svom imovnom stanju ne može podmiriti troškove obrane bez ugrožavanja vlastitog uzdržavanja i uzdržavanja svoje obitelji ili osoba koje je po zakonu dužan uzdržavati.⁵⁴ Okrivljenik da bi ostvario to pravo mora podnijeti obrazloženi zahtjev za imenovanje branitelja na teret proračunskih sredstava državnom odvjetniku odnosno sudu uz priložene dokaze o svom imovnom stanju.⁵⁵ Pravo na privremenu pravnu pomoć branitelja na teret proračunskih sredstava zajamčeno je i u najranijim fazama postupka te uhićenik odnosno osumnjičenik tijekom ispitivanja pred policijom mora biti upoznat s tim pravom čim je prije moguće prilikom uhićenja odnosno prije provođenja ispitivanja.⁵⁶

⁵⁰ Čl. 65. st. 4. ZKP-a.

⁵¹ Čl. 69. st. 3. ZKP-a.

⁵² Krapac, D., *op.cit.* u bilj. 2, str. 243.

⁵³ Čl. 66. ZKP-a.

⁵⁴ Čl. 72. st. 1. ZKP-a.

⁵⁵ Čl. 72. st. 2. ZKP-a.

⁵⁶ Čl. 72.-a ZKP-a.

4.1. Prava i dužnosti branitelja

Branitelj je ovlašten u korist okrivljenika poduzimati sve radnje koje i okrivljenik sam može poduzimati.⁵⁷ Također, branitelj može već prije početka postupka prikupljati podatke o dokazima u korist okrivljenika te je u svrhe pripremanja obrane ovlašten pozivati građane na razgovor radi traženja obavijesti. Tijekom istraživanja ili istrage, ovisno što se provodi, branitelj može predlagati državnom odvjetniku provođenje dokaznih radnji, a sucu istrage provođenje dokaznog ročišta. Uhićeniku se odmah nakon imenovanja branitelja mora omogućiti slobodan, neometan i povjerljiv razgovor s istim u svrhe savjetovanja i dogovaranja obrane.⁵⁸ Branitelj može prisustvovati svakom ispitivanju okrivljenika, dokaznim radnjama na kojima sudjeluje okrivljenik te na raspravi koja se u redovitom postupku u pravilu ne može održati u njegovoj odsutnosti. Branitelj ima pravo na nagradu za svoj rad u skladu s Tarifom o nagradama i naknadi troškova za rad odvjetnika⁵⁹ ili po dogovoru s okrivljenikom.

Zakon o odvjetništvu⁶⁰ propisuje dužnosti branitelja koje se sastoje u savjesnom pružanju pravne pomoći, dopuštenim slučajevima njezine uskrate, čuvanju odvjetničke tajne, čuvanju i povratu spisa i odgovornosti odvjetnika. U suštini dužnost odvjetnika je da se primi obrane te da okrivljeniku pruži stručnu pomoć i sve potrebne pravne savjete, a da pri tom ne dovede u pitanje svoj lojalni odnos prema sudu.⁶¹ Odvjetnik može lakše i teže stegovno odgovarati pred Odvjetničkom komorom zbog povrede dužnosti i ugleda odvjetništva. Osim skupa razloga za uskratu pravne pomoći odvjetnika propisanih Zakonom o odvjetništvu, odvjetnik ne može slobodno svojom voljom otkloniti pomoć koju od njega zahtjeva okrivljenik. To bi s jedne strane, stvorilo diskriminaciju između jednih okrivljenika koji bi dolazili do branitelja lako i drugih koji bi ga teško mogli angažirati, što bi bilo suprotno pojmu odvjetništva kao javne službe.⁶² S druge strane, svrha formalne obrane nije postizanje oslobađajuće, već najpovoljnije presude za okrivljenika, pa čak i u slučaju kada je osuda očekivana, postoji dovoljno prostora za pravnu argumentaciju koja će pomoći okrivljeniku pri izricanju blaže kaznene sankcije.⁶³

⁵⁷ Čl. 67. st. 1. ZKP-a.

⁵⁸ Čl. 108. st. 7. ZKP-a.

⁵⁹ NN 138/2023.

⁶⁰ Zakon o odvjetništvu, NN 09/94, 117/08, 50/09, 75/09, 18/11, 126/21.

⁶¹ Krapac, D., *op.cit.* u bilj. 2, str. 249.

⁶² *Ibid.*

⁶³ *Ibid.*

5. PRAKSA EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

ESLJP odlučuje u odborima od tri sudca, vijećima od sedam sudaca i u Velikom vijeću od sedamnaest sudaca. Veliko vijeće odlučuje u nekoliko situacija: ako mu vijeće ustupi predmet u slučaju da je riječ o pitanju koje utječe na tumačenje Europske konvencije ili protokola ili postoji mogućnost odstupanja od prethodnih odluka o istom ili sličnom pitanju; ako to zahtjeva stranka spora u roku od tri mjeseca od donošenja presude, a riječ je o važnom pitanju koje utječe na tumačenje Europske konvencije ili protokola; u sporovima između država i daje savjetodavna mišljenja na zahtjev Odbora ministara. Pojedinaac koji podnosi zahtjev pred ESLJP mora se pozvati na kršenje nekog konkretnog prava zajamčenog Europskom konvencijom, a prethodno mora iscrpiti sva raspoloživa domaća pravna sredstva u državi protiv koje je podnesen zahtjev. Presuda koju donese Veliko vijeće je konačna, ne postoji pravo žalbe.⁶⁴ Država kada je konačnom presudom osuđena za povredu nekog konvencijskog prava, dužna je podnositelju isplatiti dosuđenu novčanu naknadu i poduzeti pojedinačne mjere kojima je smisao da se oštećena osoba vrati, koliko je moguće, u istu situaciju u kojoj se nalazila da nije došlo do povrede Europske konvencije.⁶⁵ Ipak, obveza države je puno šira s obzirom da je dužna poduzeti i opće mjere kako bi spriječila nove povrede istovjetne onima koje su utvrđene ili kako bi se okončale trajne povrede.⁶⁶ O državi ovisi koje će točno mjere poduzeti i na koji način, a one se mogu sastojati naprimjer u izmjeni i dopuni zakonodavstva ili izmjeni sudske prakse. Odbor ministara⁶⁷ obavlja nadzor nad izvršenjem konačne presude od strane osuđene države.⁶⁸

Presude Mađer protiv Hrvatske⁶⁹ i Šebalj protiv Hrvatske⁷⁰ kojima je Republika Hrvatska osuđena za povredu članka 6. stavka 3. Europske konvencije jer osumnjičeniku nije osiguran pristup branitelju tijekom policijskog ispitivanja donesene su u samo nekoliko dana razmaka, u lipnju 2011. godine. Nedugo nakon njih Republike Hrvatska je ponovno osuđena za povredu istog članka Europske konvencije zbog povrede uhićenikova prava na branitelja po vlastitom izboru. Ipak, prije analize tih presuda bitno je spomenuti praksu ESLJP-a koja je iznimno utjecala na razvitak prava na pristup odvjetniku uhićenika.

⁶⁴ Dostupno na <https://uredzastupnika.gov.hr/europski-sud-za-ljudska-prava/kako-podnijeti-zahtjev/436>

⁶⁵ Burić, Zoran; Obveza izvršenja konačnih presuda europskog suda za ljudska prava – u povodu odluke i rješenja ustavnog suda republike hrvatske broj u-iii/3304/2011 od 23. siječnja 2013., Zagrebačka pravna revija, Vol. 2 No. 1, 2013., str. 5.

⁶⁶ *Ibid.*

⁶⁷ Odbor ministara glavno je izvršno tijelo donošenja odluka Vijeća Europe.

⁶⁸ Čl. 46. st. 2. Europske konvencije.

⁶⁹ Mađer protiv Hrvatske, zahtjev br. 56185/07, presuda od 21.06.2011.

⁷⁰ Šebalj protiv Hrvatske, zahtjev br. 4429/09, presuda od 28.06.2011.

5.1. Razvoj prakse

5.1.1. Salduz doktrina

Okosnicu novije prakse u odnosu na pravu na pristup odvjetniku predstavlja presuda donesena u studenom 2008. godine u predmetu Salduz protiv Turske.⁷¹ Podnositelj zahtjeva se, između ostalog, pritužio na povredu članka 6. stavka 3. Europske konvencije zato što ga je policija nakon uhićenja ispitivala bez prisutnosti branitelja, a izjave koje je dao tom prilikom, koristile su se kasnije u postupku kao osnova za njegovu osudu.⁷² Prema tada važećim standardima, okrivljenik uživa pravo na pomoć branitelja već pri policijskom ispitivanju, ali to pravo je moglo, iz opravdanih razloga biti podvrgnuto ograničenjima.⁷³ U svakom se slučaju, postavljalo se pitanje je li ograničenjem, promatrajući postupak u cjelini, okrivljeniku uskraćen pravičan postupak. U tom slučaju, Veliko vijeće je stvorilo novi pravni standard presudivši da u pravilu pristup branitelju treba biti osiguran od prvog ispitivanja osumnjičenika od policije, osim ako osobite okolnosti slučaja ne upućuju na postojanje uvjerljivih razloga za ograničenje tog prava.⁷⁴ Čak i onda kada uvjerljivi razlozi iznimno opravdaju uskratu pristupa branitelju, takvo ograničenje, bez obzira na njegovo opravdanje, ne smije nerazmjerno narušiti okrivljenikova prava prema članku 6. Europske konvencije. Prava obrane u načelu će biti nepovratno narušena kada se inkriminirajuće izjave dane tijekom policijskog ispitivanja bez pristupa branitelju koriste za osudu. Sud u svom pravorijeku naglašava važnost faze istrage za pripremu kaznenog postupka jer dokazi dobiveni tijekom te faze određuju okvir daljnjeg kaznenog postupka protiv osumnjičenika. Istovremeno, okrivljenik se u toj fazi postupka nalazi u osobito ranjivom položaju, a u većini slučajeva se ta ranjivost može pravilno nadoknaditi uz pomoć odvjetnika čiji je zadatak, između ostalog, pomoći osigurati poštovanje prava okrivljenika da sam sebe ne optuži.⁷⁵

Koliku važnost imaju načela suda iznesena u presudi Salduz potvrđuje činjenica da je tekst ili dio teksta presude između studenog 2008. i listopada 2010. godine ponovljen u više od 55 sličnih presuda ESLJP-a.⁷⁶ Također, ta su načela u stručnoj javnosti postala poznata pod

⁷¹ Salduz protiv Turske, zahtjev br. 36391/02, presuda od 27.11.2008.

⁷² Salduz protiv Turske, zahtjev br. 36391/02, presuda od 27.11.2008.; Valković, Laura; Burić, Zoran, *Primjena izabranih elemenata prava na formalnu obranu iz prakse Europskog suda za ljudska prava u hrvatskom kaznenom postupku*, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu 2 (2011), str. 525.

⁷³ Salduz protiv Turske, zahtjev br. 36391/02, presuda od 26.04.2007.

⁷⁴ *Ibid.*

⁷⁵ Krapac, D., *op.cit.* u bilj. 2, str. 176.

⁷⁶ Vitez, Iva; *Pravo na branitelja u policiji kroz prizmu europskih pravnih standarda*, *Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja*, Vol. 54, br. 106, 2020., str. 222.

nazivom Salduz doktrina. Bitno je istaknuti nekoliko napomena uz tu doktrinu. Salduz doktrina ne znači da osumnjičenik mora imati branitelja tijekom ispitivanja pred policijom već da mora imati pravo pristupa branitelju, a on se tog prava može odreći.⁷⁷ Nadalje, ako osumnjičenik želi ostvariti pravo na branitelja, država mu to mora omogućiti. To bi značilo u slučaju da je odvjetnik kojeg osumnjičenik zatraži nedostupan, istražna tijela imaju obvezu ponuditi mu drugog odvjetnika na izbor ili mu postaviti odvjetnika s liste dežurnih odvjetnika.⁷⁸ Vrlo je bitno definirati i točan trenutak kada uhićenik ima pravo na branitelja. Sud je u presudama poslije Saldusa jasno naznačio da uhićenik ima pravo na branitelja od trenutka uhićenja, a ne samo od prvog policijskog ispitivanja.⁷⁹ Na taj je način Sud istaknuo da uloga branitelja u policijskom postaji nije ograničena samo na savjetovanje uhićenika prije ili tijekom ispitivanja, već je pravo na branitelja jamstvo da će se s uhićenikom postupati u skladu s međunarodno priznatim standardima i da neće biti izvrnut zloporabama od strane policije.⁸⁰

5.1.2. Ograničenje prava na pristup branitelju

U presudi Salduz ESLJP je utvrdio da pristup branitelju mora biti osiguran od prvog ispitivanja osumnjičenika pred policijom, osim ako posebne okolnosti slučaja ukazuju da postoje uvjerljivi razlozi za ograničavanje tog prava. Dakle, ograničenja pristupa branitelju dopuštena su samo u iznimnim okolnostima, moraju biti privremene naravi i moraju se temeljiti na pojedinačnoj procijeni posebnih okolnosti slučaja.⁸¹ U svakom pojedinom slučaju potrebno je utvrditi je li uskrata prava na branitelja bila opravdana, i ako jest, gledajući postupak u cjelini, da nije povrijedila pravo optuženog na pravično suđenje.⁸² ESLJP ne dopušta ograničenje prava na branitelja općenito propisana zakonom za određene kategorije okrivljenika, već izričito zahtijeva da svako ograničenje prava na branitelja mora biti opravdano uvjerljivim razlozima koji proizlaze iz posebnih okolnosti pojedinog slučaja.⁸³

U presudi Ibrahim i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva⁸⁴ dolazi do konkretizacije pojma uvjerljivih razloga pa ona predstavlja i nadogradnju Salduz doktrine. U tom predmetu trojica podnositelja zahtjeva pobjegla su s mjesta zločina te su kasnije uhićeni nakon detonacije

⁷⁷ *Op.cit.* u bilj. 72, str. 529.

⁷⁸ *Ibid.*

⁷⁹ Neke od njih su presude Simeonovi protiv Bugarske, Dubois protiv Francuske, Mađer protiv Hrvatske.

⁸⁰ *Op.cit.* u bilj. 72, str. 529.

⁸¹ *Op.cit.* u bilj. 71.

⁸² Vitez, I., *op.cit.* u bilj 76, str. 21.

⁸³ *Op.cit.* u bilj. 72, str. 529.

⁸⁴ Ibrahim i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva, zahtjev br. 50541/08, 50571/08, 50573/08 i 40351/09, presuda od 13.09.2016.

eksplozivnih naprava u londonskom javnom prijevozu. Nakon uhićenja, uskraćeno im je pravo na branitelja radi provođenja tzv. „sigurnosnih razgovora“ koje policija provodi po hitnom postupku u cilju zaštite života i sprječavanja nastanka velike materijalne štete. Takvi se razgovori, prema Zakonu o terorizmu, mogu provoditi bez nazočnosti branitelja. Tijekom tih razgovora, podnositelji su poricali sudjelovanje u napadu, ipak na kraju su osuđeni i svaki je dobio kaznu zatvora u trajanju od 40 godina.⁸⁵

Četvrtog podnositelja policija je prvo ispitivala u svojstvu svjedoka te ga tada nije uhitila niti ga obavijestila da nije dužan iskazivati te da ima pravo na branitelja. Tijekom tog razgovora on je dao inkriminirajuće izjave otkrivši da se ubrzo nakon napada susreo s jednim od osumnjičenih i pomogao mu. Pisana izjava koju je tada dao, korištena je kasnije tijekom postupka kao dokaz te je podnositelj osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 10 godina. ESLJP donio je prvu presudu u ovom predmetu 2014. godine kojom je utvrdio da ne postoji povreda prava na pravičan postupak iz članka 6. stavka 1. i 3. Europske konvencije u odnosu na sva četiri podnositelja.⁸⁶

Veliko vijeće se nije u potpunosti složilo s tom odlukom, 2016. godine je donijelo istu presudu u odnosu na prva tri podnositelja, ali u odnosu na četvrtog podnositelja presudio je povredu članka 6. stavka 1. i 3. Europske konvencije. Veliko vijeće analiziralo je kriterij uvjerljivih razloga u odnosu na svih četvero podnositelja. Za prva tri podnositelja, britanska vlada je uspješno dokazala postojanje hitne potrebe provođenja sigurnosnih razgovora s ciljem sprječavanja ozbiljnih štetnih posljedica za život i fizički integritet. Ograničenje je bilo utemeljeno na domaćem pravu, određeno obrazloženom odlukom i vremenski ograničeno. Uz postojane uvjerljivih razloga za uskratu pristupa branitelju, Sud je zaključio da je postupak u cijelosti bio pravičan.⁸⁷

U odnosu na četvrtog podnositelja, Veliko vijeće je smatralo da vlada nije ponudila uvjerljive razloge za uskratu pristupa branitelju. U domaćem pravu nije postojala nikakva pravna osnova koja bi opravdala takvo postupanje u trenutku kada je četvrti podnositelj počeo davati inkriminirajuće izjave. Naprotiv, takvo je postupanje policije bilo suprotno propisanoj proceduri, a zapisnik o ispitivanju nije postojao pa je na taj način onemogućena sudska kontrola postupanja. Tijekom rasprave nije ispitan policijski službenik koji je odobrio takvo ispitivanje.

⁸⁵ Ibrahim i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva, zahtjev br. 50541/08, 50571/08, 50573/08 i 40351/09, presuda od 13.09.2016.; Vitez, Iva; *Pravo na branitelja u policiji kroz prizmu europskih pravnih standarda*, Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja, Vol. 54, br. 106, 2020., str. 233.

⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁷ *Ibid.*, str. 234.

Izjava četvrtog podnositelja bila je ključna za postupak protiv njega jer je iz nje proizašla sumnja da je on sudjelovao u napadu, a na temelju te sumnje policija je poduzela druge radnje koje su dovele do podizanja optužnice. Veliko vijeće je prije svega naglasilo težinu djela s obzirom da se opasnost od terorističkih prijetnji može neutralizirati isključivo učinkovitim istragom, progonom i kažnjavanjem svih sudionika. Ipak, ESLJP je presudio da u ovom slučaju jest došlo do povrede članka 6. stavka 1. i 3. Europske konvencije uzimajući u obzir konvencijske zahtjeve koji moraju biti ispunjeni u slučaju pretpostavke da postupak nije bio pravičan i kumulativne propuste počinjenje prema četvrtom podnositelju.⁸⁸

5.1.3. Predmet Simeonovi protiv Bugarske⁸⁹

U ovom slučaju podnositelj je uhićen 3. listopada 1999. godine pod sumnjom da je počinio kaznena djela razbojničke krađe te dva ubojstva kao supočinitelj. Sljedeći dan mu je određen pritvor u trajanju od 24 sata, a nakon toga je produljen za još tri dana. Podnositelj je tvrdio da je uporno tražio pomoć odvjetnika tijekom ta prva tri dana pritvora, no nije ju dobio. Ne postoje dokazi koji potkrjepljuju njegove tvrdnje, ali ne može se smatrati da se odrekao prava na branitelja s obzirom da s istim nije ni bio jasno upoznat prilikom uhićenja. Tek treći dan pritvora je dobio pomoć odvjetnika. Podnositelj je proglašen krivim za kaznena djela koja su mu stavljena na teret te je osuđen na kaznu doživotnog zatvora, najtežu kaznu propisanu bugarskim kaznenim zakonom. Podnositelj se obratio ESLJP-u pozivajući se na povredu članka 3. i 6. Europske konvencije, a predmet je na kraju završio pred Velikim vijećem.

Veliko vijeće je presudilo da nisu postojali uvjerljivi razlozi za uskratu prava na pravnu pomoć branitelja tijekom prva tri dana u pritvoru. Međutim, ESLJP je je ocijenio da nije bila narušena pravičnost postupka u cjelini. Utvrdio je da podnositelj nije isticao pred Prizivnim sudom u Burgasu da nije imao odvjetnika tijekom pritvora te da u spisu predmeta ne postoje dokazi da je podnositelj ispitan tijekom pritvora. Nadalje, tijekom ta tri dana nisu prikupljeni nikakvi iskazi ni dokazi od podnositelja koji su kasnije korišteni u postupku i u osudi. Također, podnositelj je tek kasnije priznao počinjenje kaznenih djela u nazočnosti odvjetnika po vlastitom izboru, a tom prilikom je bio upoznat sa svim svojim pravima uključujući pravo da se brani šutnjom. Dalje u postupku je podnositelj aktivno sudjelovao te je njegov odvjetnik osigurao prikupljanje dokaza povoljnih za njegovu obranu. Podnositelj je na kraju osuđen ne samo na temelju svog priznanja, već i skupa dosljednih dokaza. Predmet je ispitan na tri različite

⁸⁸ *Ibid.*

⁸⁹ Simeonovi protiv Bugarske, zahtjev br. 21980/04, presuda od 12.05.2017.

pravosudne razine te su svi pravilno ocijenili prikupljene dokaze. Zaključno, Veliko vijeće je utvrdilo da odsutnost odvjetnika za vrijeme tri dana pritvora nije ni na koji način utjecala na podnositelja te stoga nije povrijeđena pravičnost postupka u cjelini.⁹⁰

Ipak, nisu se svi sudci složili s ovom odlukom pa je nekoliko sudaca istaknulo svoje izdvojeno mišljenje uz presudu. Sudci ističu da je presudom policijskim službenicima i državnim tijelima dana široka mogućnost za nedokumentirano i neregulirano zlostavljanje uhićenika. U izdvojenom mišljenju je, između ostalog, naglašeno da za razliku od presude Ibrahim i dr. protiv Ujedinjenog Kraljevstva u kojoj su postojali uvjerljivi razlozi za ograničenje prava na branitelja, u ovom slučaju ih nije bilo. Sudci se ne slažu da nije povrijeđena pravičnost postupka u cjelini s obzirom da se uhićenik nalazi u vrlo ranjivom položaju, pogotovo ako nije poučen o svojim pravima i ako mu puna tri dana nije omogućena pomoć odvjetnika.⁹¹

5.1.4. Predmet Beuze protiv Belgije

Podnositelj zahtjeva je belgijski državljanin kojeg je 17. prosinca 2007. godine uhitila francuska žandarmerija te mu odredila pritvor na temelju europskog uhićenog naloga. U nalogu je navedeno da se podnositelja traži zbog ubojstva s predumišljajem njegove bivše djevojke. Nakon predaje belgijskim vlastima, ispitan je bez prisutnosti branitelja pred policijom, a potom i od strane istražnog sudca. Belgijski porotni sud odbio je zahtjev podnositelja da se izjave koje je dao policiji i istražnom sudcu ne koriste kao dokaz, uz obrazloženje da praksa ESLJP-a nije apsolutno jamčila pravo na odvjetnika u svim fazama postupka. Porotni sud je tvrdio da podnositelj izjavama nije priznao počinjenje kaznenog djela, nije ispitan pod prisilom niti je bio u posebno ranjivom položaju. Također, naglašava da je imao mogućnost savjetovati se s odvjetnikom nakon svakog policijskog razgovora i tijekom cijele istrage. Podnositelj je proglašen krivim te mu je određena kazna doživotnog zatvora. Podnositelj se obratio ESLJP-u pozivajući se na povredu članka 6. stavka 3. Europske konvencije jer mu je bilo uskraćeno pravo na pristup branitelju u pritvoru te tijekom ispitivanja pred policijom i istražnim sudcem.

Veliko vijeće je uvodno zaključilo da su ispitivanja pred policijom i sudcem istrage te druge istražne radnje tijekom kojih podnositelj nije imao pravo na pristup odvjetniku provedeni prije donošenja presude Salduz⁹². Primjenjujući načela razvijena u svojoj sudskoj praksi, ESLJP je

⁹⁰ *Ibid.*

⁹¹ *Ibid.*, izdvojena mišljenja sudaca Sajó, Lazarova-Trajkovska, Vučinić i Turković, str. 44. do 57.

⁹² Presuda Salduz je donesena u studenom 2008. godine, a ispitivanja su provedena skoro godinu dana prije.

ocjenjivao je li u ovom predmetu bilo ograničeno podnositeljevo pravo na branitelja, jesu li postojali uvjerljivi razlozi za to te je li postupak bio pošten u cjelini.

Utvrđeno je da podnositelj nije imao pristup odvjetniku tijekom prvih sati nakon uhićenja te na ispitivanju pred policijom i istražnim sudcem, iako je kasnije mogao komunicirati s braniteljem, on nije bio prisutan tijekom naknadnih razgovora i istražnih radnji. Takvo ograničenje proizašlo je iz nedostatka odredbe u tadašnjem belgijskom zakonodavstvu, odnosilo se na predraspravnu fazu postupka te je podnositelj sve skupa bio ispitan deset puta bez pravne pomoći. Također, nije točno poznato kada je podnositelju bilo omogućeno slobodno komuniciranje s odvjetnikom radi pripremanje obrane. Veliko vijeće je utvrdilo da nisu postojale jasne zakonske odredbe ni izvanredne okolnosti koje bi mogle opravdati ograničenje prava, stoga nisu utvrđeni uvjerljivi razlozi za ograničenje pristupa odvjetniku. ESLJP je analizom cijelog provedenog postupka zaključio da je podnositelju u značajnoj mjeri bilo ograničeno pravo na odvjetnika u predraspravnoj fazi, nije dobio dovoljno jasne informacije u svom pravu na šutnju te izjave koje su tada dane iako nisu bile samooptužujuće koristile su se kasnije u postupku kao dokaz. Uzimajući u obzir sve navedeno te činjenicu da kazneni postupak nije otklonio postupovne nedostatke napravljene u predraspravnoj fazi postupka došlo je do povrede prava na pošteno suđenje.⁹³

5.2. Praksa u odnosu na Republiku Hrvatsku

5.2.1. Predmet Mader protiv Hrvatske

Podnositelj zahtjeva je priveden dana 1. lipnja 2004. godine u u Policijsku upravu Zagrebačku na obavijesni razgovor, a formalno je uhićen sljedećeg dana pod sumnjom da je počinio kazneno djelo ubojstva. Nakon toga je provedeno ispitivanje pred policijom u kojem je podnositelj priznao da je počinio kazneno djelo koje mu se stavlja na teret. U zapisniku o ispitivanju navedeno je da je cijelo vrijeme tijekom ispitivanja bio prisutan odvjetnik P.B. Pred raspravim sudom je saslušan odvjetnik P.B. koji je izjavio da su mu prilikom dolaska djelatnici policije rekli da je okrivljenik već ispitan te da je priznao kazneno djelo. Odvjetnik je dodatno rekao da nije nasamo razgovarao s okrivljenikom te da okrivljenik u njegovu prisustvu nije ništa iskazivao osim što je odgovorio da nije bilo prisile pri postupanju s njim. Saslušan je i policijski službenik koji je proveo ispitivanje te je izjavio da je prije dolaska branitelja razgovarao s okrivljenikom te o tom sastavio rukom pisane bilješke, a podnositelj je pristao sve što je rekao

⁹³ *Op.cit.* u bilj. 29, str. 46.

ponoviti u prisutnosti branitelja. Policijski službenik tvrdi da kada je krenulo ispitivanje on nije čitao sačinjeni zapisnik već je okrivljenik ponovno iznio svoj iskaz dan pred njim. Tvrdnje policijskog službenika potvrdila je i zapisničarka. Raspravni sud je poklonio vjeru iskazu policijskog službenika i zapisničarke, a za iskaz odvjetnika P.B. naveo je da je nelogičan i neživotan te je odlučio da se zapisnik o ispitivanju pred policijom može koristiti kao dokaz u postupku.

Podnositelj je prvostupanjskom odlukom osuđen za kazneno djelo teškog ubojstva te je dobio kaznu zatvora u trajanju od 28 godina. Tu je presudu potvrdio Vrhovni sud. Odbijena je i ustavna tužba podnositelja s obrazloženjem da se podnositelj koristio svim jamstvima poštenog suđenja tijekom cijelog postupka. Podnositelj se obratio ESLJP tvrdeći da je tijekom kaznenog postupka došlo do povrede njegova prava na branitelja tijekom prvog ispitivanja pred policijom.

Primjenjujući načela iz Salduz doktrine, ESLJP je utvrdio da je prilikom ispitivanja podnositelja pred policijom došlo do povrede prava na branitelja zajamčenog člankom 6. stavkom 3. Europske konvencije. Sud u svom pravorijeku ističe da bez obzira je li podnositelj bio uhićen dana 1. lipnja ili prema navodima Vlade Republike Hrvatske, 2. lipnja, ostaje činjenica da on tijekom prvog ispitivanja od strane policije nije imao pomoć odvjetnika. Iskazi dani u dokaznom postupku od strane odvjetnika P.B. pa čak i policijskog službenika koji je ispitivao podnositelja jasno pokazuju da je policija ispitivala podnositelja te da je on dao priznanje prije nego što je odvjetnik došao u Policijsku upravu. U ovom predmetu su na podnositelja nedvojbeno utjecala ograničenja pristupa odvjetniku, budući da je njegova izjava dana pred policijom iskorištena da ga se osudi. Ni naknadna osigurana pomoć odvjetnika ni kontradiktorna narav postupka koji je uslijedio, nisu mogli ispraviti nedostatke koji su se dogodili za vrijeme dok je podnositelj bio zadržan kod policije.⁹⁴

5.2.2. Predmet Šebalj protiv Hrvatske

Podnositelj zahtjeva je osoba koja je već višestruko pravomoćno osuđivana za kazneno djelo krađe. Protiv njega su se pred Općinskim sudom u Zagrebu vodila dva jedinstvena kaznena postupka za kaznena djela krađe i teške krađe. U drugom jedinstvenom postupku objedinjena su dva postupka i na njih se odnose pritužbe podnositelja na povredu prava na branitelja tijekom ispitivanja pred policijom. Podnositelj je ispitan u prvom postupku 2. studenog 2005. godine, a u drugom 20. lipnja 2007. godine i u oba slučaja je priznao počinjenje kaznenih djela koja mu

⁹⁴ *Op.cit.* u bilj. 69, str. 36.

se stavljaju na teret. Prema zapisniku policije, oba su ispitivanja provedene u prisutnosti branitelja. Podnositelj je glede oba ispitivanja u suštini tvrdio isto, da je priznanje koje je dao bilo iznuđeno psihičkim i fizičkim zlostavljanjem, a da odvjetnik nije bio prisutan tijekom ispitivanja, već je samo naknadno potpisao zapisnik o ispitivanju.

Podnositelj je proglašen krivim za 31 kazneno djelo krađe i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 3 godine i 6 mjeseci, pri čemu se presuda pretežno temeljila na priznanjima danim pred policijom. Nakon što je iscrpio sva domaća pravna sredstva, podnositelj se obratio ESLJP-u tvrdeći da mu je povrijeđeno pravo na branitelja prilikom policijskog ispitivanje zajamčeno člankom 6. stavkom 3. Europske konvencije.

U odnosu na ispitivanje od dana 20. lipnja 2007. godine, ESLJP je odbacio zahtjev kao neosnovan, navodeći da su tvrdnje podnositelja o navodnoj povredi prava na branitelja nedovoljno potkrijepljene. Međutim, za ispitivanje provedeno 2. studenog 2005. Sud je, primjenjujući Salduz doktrinu, presudio da je došlo do povrede članka 6. stavka 3. Europske konvencije jer je podnositelj ispitan bez prisutnosti branitelja. Prije svega, došlo je do pogreške u datumu ispitivanja, iako je u zapisniku naveden 2. studenog, očito je da je podnositelj ispitan 9. studenog. Bez obzira koji je od tih datuma točan, Sud je utvrdio da odvjetnik nije nikako mogao biti prisutan na ispitivanju imajući u vidu da u zapisniku stoji da ga je policija pozvala u 12:30 sati, a prema zatvorskoj evidenciji podnositelj je bio odsutan iz zatvora radi ispitivanja dana 9. studenog u vremenu između 9:25 i 11:30 sati. ESLJP je utvrdio da je došlo i do povrede članka 6. stavka 1. Europske konvencije jer iskazi koje je podnositelj dao policiji bez nazočnosti branitelja nisu izuzeti iz spisa predmeta te se osuda podnositelja u znatnom djelu temeljila na tom dokazu. Budući da ti nedostaci u kasnijem djelu postupka nisu kompenzirani, podnositelju je uskraćeno pravo na pravično suđenje.⁹⁵

5.2.3. *Predmet Dvorski protiv Hrvatske*⁹⁶

Nekoliko godina nakon predmeta Mađer i Šebalj, 2015. godine, Veliko vijeće je donijelo presudu protiv Republike Hrvatske kojom je utvrđeno da je Ivanu Dvorskom povrijeđeno pravo na pravično suđenje zbog toga što tijekom policijskog ispitivanja nije imao pravo na odabir odvjetnika po vlastitom izboru. Ukratko ću iznijeti okolnosti slučaja koje su dovele do osude.

⁹⁵ *Op.cit.* u bilj. 70, str. 46.

⁹⁶ Dvorski protiv Hrvatske, zahtjev br. 25703/11, presuda od 20.10.2015.

Dana 13. ožujka 2007. godine u Rijeci su počinjena tri ubojstva, oružana pljačka i palež nebodera. Kasnije tog dana brojne su osobe privedene na ispitivanje, a među njima i podnositelj. Podnositelj je zadržan u policijskoj postaji do sljedećeg dana kada je formalno uhićen te ispitan od strane policije. Prema tvrdnjama podnositelja, njegova majka je u jutarnjima satima 14. ožujka pozvala odvjetnika G.M. da ga zastupa te je odvjetnik došao u policijsku postaju Rijeka u 10:45 sati. Policijski službenici nisu dopustili odvjetniku G.M. da vidi podnositelja, a G.M. se zadržao u policijskoj postaji do podne te je htio podnijeti kazneno prijavu protiv policijskih službenika, no oni su odbili njegovu prijavu i izgurili ga iz postaje. Oko 13:30 sati istog dana podnositeljev otac je potpisao punomoć odvjetniku G.M. te je on opet pokušao kontaktirati podnositelja, ali bez uspjeha pa je G.M. o tome obavijestio načelnika policijske uprave. Tijekom svog tog vremena podnositelj nije bio obaviješten da je G.M. došao u policijsku postaju iako je opetovano tražio od policijskih službenika da pozovu istog. Vlada Republike Hrvatske tvrdi da je dana 14. ožujka podnositelj odabrao branitelja M.R. s liste dežurnih odvjetnika te je odvjetnik došao u policijsku postaju oko 19:45 istog dana pa je nedugo nakon toga započelo policijsko ispitivanje. Prema zapisniku o ispitivanju, policija je upozorila podnositelja na njegova prava uključujući pravo na šutnju, a on je izrijeком naveo da je njegov odvjetnik M.R. Podnositelj je u prisutnosti branitelja dao detaljan iskaz te je priznao počinjenje kaznenih djela, a taj iskaz je kasnije korišten kao dokaz u kaznenom postupku. Dana 15. ožujka podnositelj je ispitan pred istražnim sudcem te je već tada otkazao punomoć odvjetniku M.R. i angažirao odvjetnika G.M. Podnositelj se do kraja postupka branio šutnjom te je na raspravi isticao da mu nije bio dopušten kontakt s izabranim odvjetnikom i da ga je policija prisilila na davanje iskaza.

Podnositelj je prvostupanjskom presudom proglašen krivim za sva kaznena djela koja su mu stavljena na teret te je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od 40 godina. Time je podnositelj sa samo 22 godine u tom trenutku postao najmlađa osoba u Republici Hrvatskoj osuđena na kaznu dugotrajnog zatvora. Drugostupanjski sud je potvrdio tu presudu, a odbijena je i ustavna tužba podnositelja. Vijeće ESLJP-a je presudilo da nije došlo do povrede članka 6. Europske konvencije pa je na zahtjev podnositelje predmet došao pred Veliko vijeće.

Veliko vijeće je utvrdilo da bez obzira što je podnositelj potpisao punomoć odvjetniku M.R., njegov odabir nije bio informiran s obzirom da podnositelj u tom trenutku nije znao da su njegovi roditelji angažirali drugog odvjetnika koji ga je spreman zastupat. ESLJP je ocijenio da u spisu predmeta ne postoji nikakvo opravdanje za postupke policije odnosno da nisu postojali važni i dostatni razlozi u interesu pravde da se ograniči pristup branitelju po vlastitom izboru.

Također, utvrđeno je da se podnositelj potpisivanjem punomoći drugom branitelju nije odrekao prava na branitelja po vlastitom izboru jer nije bio dovoljno informiran o istom.

Veliko vijeće je zaključilo da policija nije obavijestila podnositelja o dostupnosti odvjetnika G.M., da je podnositelj prilikom policijskog ispitivanja priznao počinjenje kaznenih djela i to je priznanje korišteno kao dokaz u postupku protiv njega, a nacionalni sudovi nisu ispravno obradili to pitanje. Ti faktori zajedno, nepovratno su ugrozili podnositeljeva prava na obranu i potkopali poštenost postupka kao cjeline.⁹⁷

5.2.4. Predmeti G. Kovačević protiv Hrvatske⁹⁸ i Sršen protiv Hrvatske⁹⁹

Za kraj prikaza prakse ESLJP-a iznijeti ću dvije recentnije presude protiv Republike Hrvatske u kojima je ESLJP raspravljao o pitanju povrede prava na branitelja, no nije utvrdio istu.

Goran Kovačević (dalje u tekstu: podnositelj) uhićen je dana 21. listopada 2010. godine u 16:40 sati u Dubrovniku zbog sumnje na zlouporabu opojnih droga. Podnositelj je tvrdio da su ga policijski službenici zlostavljali tijekom boravka u policijskoj postaji kako bi prisilili da iznese inkriminirajuće izjave protiv suoptuženika u postupku. Također, tvrdio je da je tijekom policijskog ispitivanja zatražio odvjetnika, ali su ga policijski službenici prisilili da se odrekne tog prava, a na dan uhićenja njegova sestra je angažirala odvjetnika kojem policija nije dopustila ulaz u policijsku postaju. Prema policijskom izvješću podnositelj je nakon što je bio obaviješten o svojem pravu na šutnju i pravu na angažiranje odvjetnika, odbio pravnu pomoć odvjetnika te potpisao to izvješće bez primjedbi. Nakon što je iscrpio sva domaća pravna sredstva, podnositelj se obratio ESLJP-u pozivajući se na povredu članka 3. i 6. Europske konvencije.

ESLJP je uvodno istaknuo da ni slovo ni smisao članka 6. Europske konvencije ne sprječava osobu da se dobrovoljno odrekne prava na jamstva poštenog suđenja uključujući pravo na pravnu pomoć. Da bi odricanje bilo učinkovito mora se utvrditi na nedvosmislen način, ne mora biti izričito, ali mora biti dobrovoljno i predstavljati informirano i svjesno odricanje prava.¹⁰⁰

Sud je utvrdio da ne vidi nikakve nepravilnosti u policijskom izvješću, da je podnositelj već na sljedećem ispitivanju pred sudcem istrage mogao istaknuti svoje prigovore nedostatka pravne pomoći, no to nije učinio. Također, podnositelj je taj prigovor iznio tek na kraju suđenja iako je

⁹⁷ *Ibid.*, str. 24.

⁹⁸ Goran Kovačević protiv Hrvatske, zahtjev br. 34804/14, presuda od 12.04.2018.

⁹⁹ Sršen protiv Hrvatske, zahtjev br. 30305/13, presuda od 22.01.2019.

¹⁰⁰ *Op.cit.* u bilj. 98, str. 14.

imao priliku učini to puno prije. ESLJP je na kraju odlučio da je u ovom slučaju bila riječ o informiranom i svjesnom izrijekom danom odricanju od prava na pravnu pomoć.

U predmetu Sršen podnositeljica je dana 1. kolovoza 2007. godine upravljajući osobnim automobilom skrivila prometnu nesreću sa smrtnom posljedicom. Neposredno nakon prometne nesreće policija je alkotestirala podnositeljicu te je u policijskom izvješću koje je kasnije sastavljeno navedeno da je ona bila vozač. Tijekom postupka pred sudom podnositeljica je zahtijevala da se dijelovi izvješća o alkotestiranju koji navode tko je bio vozač izdvoje kao nezakoniti dokazi iz spisa predmeta s obzirom da je taj iskaz dala na način protivan postupovnim jamstvima. Sud je prvo uvažio taj zahtjev pa na kraju povodom žalbe drugačije odlučio te je podnositeljica na kraju osuđena na kaznu zatvora u trajanju od devet mjeseci. Nakon što je Ustavni sud podnositeljčinu tužbu proglasio nedopuštenom, obratila se ESLJP-u prigovarajući povredu članka 6. stavka 3. Europske konvencije. Podnositeljica je tvrdila da je osuđena na temelju vlastitog samooptužujućeg iskaza, a taj je iskaz dala prije nego je bila poučena o vlastitim pravima uključujući pravo na pravnu pomoć odvjetnika.

ESLJP ističe da je podnositeljica dobrovoljno bez ikakvog pritiska dala iskaz policijskim službenicima da je ona upravljala vozilom. Također, u trenutku davanja iskaza podnositeljica nije bila službeno uhićena ni ispitivana u policijskom pritvoru što znači da je ona mogla dobrovoljno otići. ESLJP zaključuje da je uzimanje i analiza alkohola obavljena u skladu s domaćim zakonodavstvom, da podnositeljica nije bila podvrgnuta ispitivanju o okolnostima nesreće te je na postavljeno pitanje odgovorila u javnosti bez prisile. Uzimajući u obzir sve navedeno ESLJP presuđuje da činjenica što podnositeljica u trenutku alkotestiranja nije imala pravnog zastupnika nije utjecalo na njezino pravo na pravnu pomoć zajamčeno člankom 6. stavkom 3. Europske konvencije.

6. PRAKSA USTAVNOG SUDA REPUBLIKE HRVATSKE

„Ustavni sud Republike Hrvatske odlučuje povodom ustavnih tužbi protiv pojedinačnih odluka državnih tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave te pravnih osoba s javnim ovlastima kad su tim odlukama povrijeđena ljudska prava i temeljne slobode, kao i pravo na lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu zajamčeni Ustavom Republike

Hrvatske.“¹⁰¹ Svatko može podnijeti ustavnu tužbu, nakon što je iscrpio ostala redovna pravna sredstva.¹⁰²

Ustavni sud često u svojim presudama, bilo da je riječ o odbijanju ili prihvaćanju ustavne tužbe, citira relevantne dijelove presuda ESLJP. Za početak ću istaknuti nekoliko presuda Ustavnog suda u kojima se raspravljalo o pravu na pristup branitelju, no primjenjujući pravne standarde postavljene praksom ESLJP-a, ustavne tužbe su odbijene. Posebno će biti obrađena jedna od novijih presuda Ustavnog suda u predmetu Grobenski kojom je utvrđena povreda uhićenikova prava na branitelja.

U ustavnoj tužbi donesenoj 2016. godine podnositelj Vladimir Kežić¹⁰³ prigovara da su ga prilikom uhićenja policijski službenici zlostavljali i tjerali da potpiše izjavu kojom se odriče branitelja. Također, navodi da prilikom dva ispitivanja pred istražnim sudcem nije imao odvjetnika. Ustavni sud je uvidom u izvješće o uhićenju zaključio da se podnositelj nakon što je poučen o svojim pravima, tijekom oba ispitivanja odrekao prava na branitelja te bez primjedbi potpisao oba zapisnika. Nadalje, dva dana nakon provedenih ispitivanja podnositelju je postavljen branitelj po službenoj dužnosti jer sam nije angažirao istog te mu je određen pritvor. Ustavni sud ocjenjuje da je podnositelj bio upoznat sa svojim pravom na obranu koje nije iskoristio pa mu ju nakon određenog pritvora sud omogućio branitelja stoga mu nisu bila ugrožena prava zajamčena člankom 29. Ustava Republike Hrvatske.¹⁰⁴

Podnositelj Zdenko Cerinski podnio je ustavnu tužbu¹⁰⁵ zbog uskraćivanja prava na obranu od strane branitelja po vlastitom izboru. Naime, podnositelj tvrdi da policijski službenici nisu dopustili njegovoj izabranoj braniteljici M.V. kontakt s njim već su mu nametnuli odvjetnika M.M. koji nije štitio njegove interese, već ga je nagovarao da prizna počinjenje kaznenog djela, a nije ni sudjelovao pri njegovom ispitivanju. Ustavni sud iznosi detaljan uvid u policijsku evidenciju i zapisnik o ispitivanju iz kojih proizlazi da je podnositelj prije iskazivanja bio upoznat sa svojim pravima, odvjetnik je cijelo vrijeme bio prisutan te aktivno postavljao pitanja podnositelju tijekom ispitivanja. Podnositelj je prije ispitivanja potpisao punomoć odvjetniku M.M. te je na zapisnik konstatirao da se radi o angažiranom branitelju, također ni na raspravi podnositelj nije sporio da je svojevrijem potpisao punomoć bez prisile. Stoga, Ustavni sud

¹⁰¹ Čl. 125. Ustava Republike Hrvatske.

¹⁰² Ustavni zakon o ustavnom sudu Republike Hrvatske, NN 99/99, 29/02, 49/02, čl. 62.

¹⁰³ Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-III-3965/2011 od 25. veljače 2016.

¹⁰⁴ *Ibid.*

¹⁰⁵ Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-III-4581/2013 od 20. lipnja 2017.

utvrđuje da podnositelju nije povrijeđeno pravo na pravično suđenje iz članka 29. Ustava Republike Hrvatske.¹⁰⁶

Ustavnom tužbom podnositelj Ivan Štrkalj¹⁰⁷ između ostalog prigovara kvaliteti obrane od strane branitelja po službenoj dužnosti. Naime, podnositelj je uhićen 3. veljače 2014. godine zbog sumnje na počinjenje kaznenog djela ubojstva. Prilikom uhićenja nakon što je upoznat sa svojim pravima izjavio je da se odriče prava na branitelja te je podvrgnut poligrafskom testiranju. Sljedećeg dana prije provođenja ispitivanja pred Županijskim državnim odvjetništvom postavljen mu je branitelj po službenoj dužnosti. Na tom ispitivanju u prisutnosti postavljenog branitelja, podnositelj je priznao počinjenje kaznenog djela, a sve je zabilježeno audio-vizualnom snimkom. Tijekom cijelog postupka podnositelja je zastupao drugi branitelj postavljen po službenoj dužnosti koji je nazočio svim ročištima te isticao da je ubojstvo počinjeno u samoobrani. Uzimajući u obzir sve prethodno navedeno Ustavni sud je ocijenio da nemaju nikakvog povoda posumnjati u kvalitetu obrane podnositelja pružene od strane branitelja po službenoj dužnosti.¹⁰⁸

Ustavni sud je ocjenjivao povredu prava na pravično suđenje povodom ustavne tužbe gospodina P.N.¹⁰⁹ kojom je isticao da mu je povrijeđeno to pravo jer braniteljica koja mu je dodijeljena po službenoj dužnosti nije nikad s njim razgovarala te ga je zastupala protiv njegove volje. Pozivajući se na relevantne dijelove presude Mađer protiv Hrvatske, Ustavni sud je istaknuo da uzimajući u obzir da je podnositelj osoba s duševnim smetnjama, nadležni sud je bio dužan ispitati može li se zastupanje braniteljice u konkretnom slučaju smatrati praktičnim i djelotvornim za podnositelja koji nije bio prisutan ročištu. Propustivši izvršiti takvu kontrolu, sud je podnositelju ugrozio ispunjenje jamstava na pravično suđenje iz članka 29. st. 2. alineje 3., 4. i 5. Ustava Republike Hrvatske, kao i članka 6. stavka 3. Europske konvencije.¹¹⁰

6.1. Predmet Grobenski¹¹¹

Jedna od recentnijih presuda Ustavnog suda koja se bavi pitanjem povrede prava na branitelja u najranijoj fazi kaznenog postupka, donesena je u veljači 2023. godine u predmetu Grobenski. Podnositelj ustavne tužbe tvrdi da mu je presudama prvostupanjskog i drugostupanjskog suda

¹⁰⁶ *Ibid.*, str. 10.

¹⁰⁷ Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-III-4969/2016 od 19. ožujka 2020.

¹⁰⁸ *Ibid.*, str. 11.

¹⁰⁹ Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-III-2173/2020 od 24. lipnja 2020.

¹¹⁰ *Ibid.*, str. 11.

¹¹¹ Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-III-3028/2018 od 7. veljače 2023.

povrijeđeno temeljno ljudsko pravo na branitelja zajamčeno člankom 29. Ustava Republike Hrvatske i člankom 6. stavkom 3. Europske konvencije. Podnositelj je osoba sniženih intelektualnih sposobnosti, prethodno višestruko osuđivana za kaznena djela krađe i prijetnje. Podnositelj je u razdoblju od 5. lipnja do 25. rujna 2013. godine, pet puta ispitan u policijskoj postaji Koprivnica pod sumnjom da je počinio nekoliko kaznenih djela teške krađe. Iz zapisnika o ispitivanjima proizlazi da se podnositelj, nakon što je poučen o svojim pravima, odrekao prava na branitelja te priznao počinjenje kaznenih djela koja mu se stavljaju na teret. Nakon toga, podignuta je optužnica protiv podnositelja, a tijekom cijelog postupka pred sudovima podnositelj se branio šutnjom. Odmah u odgovoru na optužnicu podnositelj je putem svoje braniteljice tvrdio da su zapisnici o ispitivanju nezakoniti dokazi s obzirom da je ispitivanje provedeno bez branitelja, a podnositelj je osoba s dijagnozom lake mentalne retardacije i nije se sposoban sam braniti. Tijekom postupka, provedeno je više puta psihijatrijsko vještačenje nad podnositeljem kojim se pokušalo utvrditi, između ostalog, je li podnositelj tijekom policijskih ispitivanja bio sposoban samostalno štititi svoja prava i interese. Mišljenje vještaka je da je podnositelj osoba graničnog intelektualnog funkcioniranja s poremećajem ličnosti sklona zlouporabi alkohola, ali raspravno sposobna koja je bila u mogućnosti iskazivati prilikom ispitivanja. Prvostupanjskom presudom podnositelj je proglašen krivim za počinjenje kaznenih djela teške krađe i oštećenja tuđe stvari te je osuđen na kaznu zatvora u trajanju od jedne godine i četiri mjeseca. Žalba podnositelja je odbijena te je potvrđena prvostupanjska presuda.

Ustavni sud, pozivajući se na relevantnu praksu ESLJP-a, odlučuje da je došlo do povrede podnositeljeva prava na branitelja prilikom policijskog ispitivanja. Ustavni sud tvrdi da nadležni sudovi nisu ispravno razlikovali raspravnu sposobnost i sposobnost podnositelja da se brani sam. „Sposobnost da se sam brani odnosi se na sposobnost okrivljenika da u dovoljnoj mjeri sam procijeni svoja prava u kaznenom postupku te bez pomoći branitelja, kao stručne osobe, donese procesne odluke koje će mu biti korisne i učinkovite.“¹¹² Navodeći obrazloženje iz presude ESLJP-a *Beuze protiv Belgije* da osoba može biti posebno ranjiva ne samo zbog svoje dobi, već i mentalne sposobnosti, Ustavni sud zaključuje da podnositelj pripada u skupinu posebno ranjivih osoba. Polazeći od te tvrdnje, Ustavni sud ističe da se podnositelj nije mogao svjesno i informirano odreći svog prava da ga zastupa branitelj te je imao pravo na obveznu obranu prema članku 66. ZKP-a.

¹¹² *Ibid.*, str. 44.

Ustavni sud posebno je razmatrao je li o ovom slučaju bila ugrožena pravednost postupka kao cjeline. U vezi toga bitno je istaknuti da su sporni iskazi imali glavnu ulogu u optužnici, a u daljnjem se tijeku postupka podnositelj branio šutnjom te je njegova braniteljica uporno isticala da sporni zapisnici predstavljaju nezakonite dokaze. Također, u obrazloženju prvostupanjske presude, razlozi osude se pretežito temelje na priznanju podnositelja. Uzimajući u obzir sve prethodno navedeno, Ustavni sud je utvrdio da je zbog postupovnih pogrešaka u predraspravnom stadiju, ugrožena pravednost postupka kao cjeline.

7. ZAKLJUČAK

Pravo na pristup odvjetniku u sklopu prava na pravično suđenje zajamčeno je Europskom konvencijom i Ustavom Republike Hrvatske, a sustavno je razvijano tijekom proteklih tridesetak godina praksom ESLJP-a.

Kao što je prethodno istaknuto u ovom radu, iznimno je bitno osigurati i upoznati uhićenika da ima pravo na stručnu pomoć odvjetnika odmah pri uhićenju i prije početka ispitivanja pred policijom ili pravosudnim tijelima. Stručna pomoć branitelja ključna je u tom trenutku iz više razloga. Prije svega jer se osoba nalazi redovito nespremna i u osobito ranjivom položaju, a u ranoj fazi postupka pogotovo na prvom ispitivanju osumnjičenika često se zna doći do dokaza koji kasnije formiraju razvitak cijelog kaznenog postupka protiv te osobe stoga je bitno da sve bude provedeno na temelju zakona.

Iako je Republika Hrvatska u kratkom razdoblju bila dva puta osuđena presudama Mađer i Šebalj, a potom i presudom Dvorski zbog neadekvatno postupanje i kršenje prava uhićenika na branitelja tijekom policijskog ispitivanja, u međuvremenu je poduzela značajne korake naprijed po tom pitanju. Od spomenutih presuda prošlo je skoro 10 odnosno 15 godina, a unesene su izmjene u hrvatsko zakonodavstvo kojim se jamči zaštita osumnjičeničkih prava obrane u najranijim fazama postupka. Te izmjene, uzrokovane ne samo judikaturom ESLJP-a, već i obvezom implementacije direktiva Europske unije, pokazuju jasnu posvećenost unaprjeđenju zaštite temeljnih ljudskih prava. Praksa Ustavnog suda potvrđuje da sudovi dosljedno primjenjuju standarde postavljene Europskom konvencijom i radom ESLJP-a.

Unatoč pozitivnim promjenama, potrebno je i dalje nadzirati provođenje međunarodnih dokumenata i zakona u praksi pravosudnih tijela i policije te pokušati ispraviti bilo kakve nedostatke koji se jave.

8. LITERATURA

1. Krapac, Davor i suradnici, Kazneno procesno pravo, Institucije, knjiga I.,VIII. Izmijenjeno i dopunjeno izdanje; Narodne novine, 2020.
2. Ivičević Karas, Elizabeta, Pomicanje granica prava na branitelja pod utjecajem europskog kaznenog prava, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb), vol.22, broj 2/2015.
3. Burić, Zoran; Obveza izvršenja konačnih presuda europskog suda za ljudska prava – u povodu odluke i rješenja ustavnog suda republike hrvatske broj u-iii/3304/2011 od 23. siječnja 2013., Zagrebačka pravna revija, Vol. 2 No. 1, 2013.,
4. Valković, Laura; Burić, Zoran, Primjena izabranih elemenata prava na formalnu obranu iz prakse Europskog suda za ljudska prava u hrvatskom kaznenom postupku, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu 2, 2011.
5. Vitez, Iva; Pravo na branitelja u policiji kroz prizmu europskih pravnih standarda, Pravnik: časopis za pravna i društvena pitanja, Vol. 54, br. 106, 2020
6. Vodič kroz članak 6. Konvencije – Pravo na pošteno suđenje (kazneni aspekt), Vijeće Europe, Europski sud za ljudska prava, 2014.

PRAVNI IZVORI I SUDSKA PRAKSA

1. Beuze protiv Belgije, zahtjev br. 71409/10, presuda od 9.11.2018. godine.
2. Direktiva 2013/48/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 22. listopada 2013. o pravu na pristup odvjetniku u kaznenom postupku i u postupku na temelju europskog uhidbenog naloga te o pravu na obavješćivanje treće strane u slučaju oduzimanja slobode i na komunikaciju s trećim osobama i konzularnim tijelima, Službeni list Europske unije L 249/1-12 od 6. studenog 2013. godine.
3. Dubois protiv Francuske, zahtjev br. 52833/19, presuda od 28.04.2022.
4. Dvorski protiv Hrvatske, zahtjev br. 25703/11, presuda od 20.10.2015.
5. Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine- Međunarodni ugovori br. 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10.
6. Goran Kovačević protiv Hrvatske, zahtjev br. 34804/14, presuda od 12.04.2018.
7. Ibrahim i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva, zahtjev br. 50541/08, 50571/08, 50573/08 i 40351/09, presuda od 13.09.2016.

8. Mađer protiv Hrvatske, zahtjev br. 56185/07, presuda od 21.06.2011.
9. Međunarodni pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima, usvojen na Općoj skupštini Ujedinjenih naroda, 16. prosinca 1966. godine (rezolucija br. 2200 A/XXI), stupio na snagu 3. siječnja 1976. godine.
10. Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, usvojen na Općoj skupštini Ujedinjenih Naroda, 16. prosinca 1966. godine (rezolucija br. 2200 A/XXI/), stupio na snagu 23. ožujka.1976. godine.
11. Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-III-3965/2011 od 25. veljače 2016.
12. Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-III-4581/2013 od 20. lipnja 2017.
13. Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-III-3028/2018 od 7. veljače 2023.
14. Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-III-4969/2016 od 19. ožujka 2020.
15. Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-III-2173/2020 od 24. lipnja 2020.
16. Opća deklaracija o ljudskim pravima, usvojena i proglašena od Opće skupštine Rezolucijom 217 A (III) 10. prosinca 1948. godine.
17. Salduz protiv Turske, zahtjev br. 36391/02, presuda od 26.04.2007.
18. Salduz protiv Turske, zahtjev br. 36391/02, presuda od 27.11.2008.
19. Simeonovi protiv Bugarske, zahtjev br. 21980/04, presuda od 12.05.2017.
20. Sršen protiv Hrvatske, zahtjev br. 30305/13, presuda od 22.01.2019.
21. Šebalj protiv Hrvatske, zahtjev br. 4429/09, presuda od 28.06.2011.
22. <https://uredzastupnika.gov.hr/europski-sud-za-ljudska-prava/kako-podnijeti-zahtjev/436>
23. Ustav Republike Hrvatske, NN 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14
24. Verović, Josipa, *Pretjerani pravni formalizam kao povreda prava na pošteno suđenje*, portal Ius-info, 2022., dostupno na: <https://www.iusinfo.hr/strucni-clanci/pre-tjerani-pravni-formalizam-ka-o-povreda-prava-na-posteno-sudenje>.
25. Zakon o kaznenom postupku, NN 152/08, 76/09, 80/11, 121/11, 91/12, 143/12, 56/13, 145/13, 152/14, 70/17, 126/19, 126/19, 80/22, 36/24

26. Zakon o odvjetništvu, NN 09/94, 117/08, 50/09, 75/09, 18/11, 126/21.

27. Zakon o policijskim poslovima i ovlastima, NN 76/09, 92/14, 70/19